

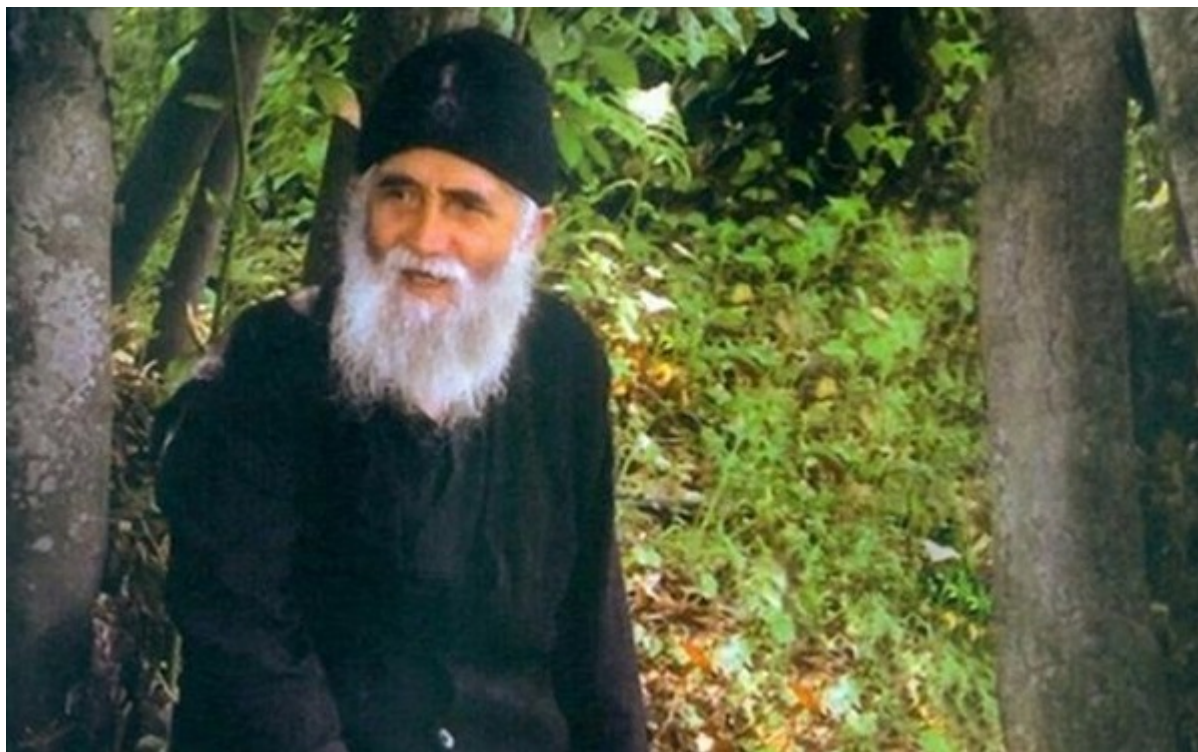
Η Παιδαγωγία της Μουσικής και ο Όσιος Παΐσιος (Πρωτοπρ. Βασίλειος Ι. Καλλιακμάνης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ [Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

1. Το ήθος της Βυζαντινής μουσικής

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει μόνο ύφος και όχι ήθος. Βέβαια το ήθος αφορά τα πρόσωπα κι όχι τα πράγματα. Αλλά εδώ γίνεται λόγος για το φορέα της εκκλησιαστικής μουσικής. Όντως είναι σημαντικό το ύφος της ιεράς ψαλμωδίας, αλλά πρωτεύοντα ρόλο στον τρόπο ψαλμώδησης των ύμνων παίζει το ήθος του ιεροψάλτη με την ευρύτερη έννοια του όρου. Το ερώτημα που αναδύεται είναι: Ο ιεροψάλτης ψάλλει με ηδυπάθεια και αυταρέσκεια ή προσευχητικά και εν μετανοία; Εκτελεί μουσικά μαθήματα με κοσμικό τρόπο ή με ήθος συντετριμμένης και τεταπεινωμένης καρδιάς; Τον αγγίζουν αυτά που ψάλλει ή του είναι αδιάφορα; Μήπως ισχύει αυτό που αναφέρεται σε σχετικό ύμνο της Εκκλησίας; «Πολλάκις την υμνωδίαν εκτελών, ευρέθην την αμαρτίαν εκπληρών...τη μεν γλώττη άσματα φθεγγόμενος τη δε ψυχή άτοπα λογιζόμενος...;». Ο Άγιος Νικόδημος Αγιορείτης γράφει, ότι εκείνος που παρακαλεί και δέεται δια της ψαλμωδίας, «πρέπει να έχει ήθος ταπεινόν και κατανενυγμένον· το δε να κραυγάζει τινάς, δηλοί ήθος θρασύ και ανευλαβές». Όσα ακολουθούν μπορούν να εμπνεύσουν τους ιεροψάλτες μας και κυρίως τα νέα παιδιά που κοσμούν τα αναλόγια των εκκλησιών μας.

2. Στο Αναλόγιο γίνεται εμμελής διδαχή της πίστης

Η εκκλησιαστική υμνογραφία διδάσκει το δόγμα και το ήθος της Εκκλησίας· ερμηνεύει αυθεντικά το μήνυμα της εν Χριστώ σωτηρίας· μυσταγωγεί στην ορθόδοξη πίστη και την εν Αγίω Πνεύματι ζωή. Σημαντικό ρόλο στη λειτουργική ζωή δεν παίζουν μόνο ο κληρικοί αλλά και οι ιεροψάλτες, οι οποίοι διακονούν την εκκλησιαστική λατρεία. Το αναλόγιο είναι χώρος μύησης στα ιερά κείμενα της Εκκλησίας μας· σχολείο εντρύφησης στην εκκλησιαστική ποίηση· χώρος προσευχητικής αναφοράς στον Τριαδικό Θεό. Η ψαλμωδία δεν είναι δημοτικό τραγούδι, -έστω κι αν συγγενεύει με αυτό-, δεν είναι φωνή άτακτη, βίαιη και εκκωφαντική, δεν είναι επίδειξη σπάνιων λαρυγγισμών μέσω μεγαφώνων. Η ιερά ψαλμωδία είναι φωνή αύρας λεπτής, προσευχή εμμελής, διδαχή σωστική και σωτήριος, μύηση στο υπέρλογο μυστήριο της πίστεως.

Οι ύμνοι έχουν θεολογικό, μυσταγωγικό, παιδαγωγικό, εκκλησιολογικό και αναγωγικό χαρακτήρα. Η Εκκλησία μέσω της υμνολογίας υπομνηματίζει, αναδεικνύει και ερμηνεύει το υπερφύες μυστήριο της θείας οικονομίας. Συνθέτει σε θεία αρμονία λόγο και μέλος. Η εμμελής ψυχαγωγία και ηδονή γεννά αγνούς και σώφρονες λογισμούς διδάσκει ο Μ. Βασίλειος και συμπληρώνει: Το Άγιο Πνεύμα, βλέποντας ότι το ανθρώπινο γένος είναι «δυσάγωγον προς αρετήν και επιρρεπές προς την ηδονήν», «το εκ της μελωδίας τερπνόν τοις δόγμασιν εγκατέμιξεν», ώστε να δέχεται χωρίς αντίδραση την ωφέλεια των λόγων που θα ακούγονται γλυκώχα και απαλά.

Το μέλος παιδαγωγεί και συμβάλλει στη διαρκή μνήμη των θείων αληθειών με έμμεσο τρόπο: «Δία τούτο τα εναρμόνια μέλη των ψαλμών ημίν επιεννόηται (επινοήθηκαν), ίνα οι παίδες την ηλικίαν, η και όλως νεαροί το ήθος, τω μεν δοκεί μελωδῶσι, τη δε αληθεία τας ψυχάς εκπαιδεύονται», επισημαίνει ο Μ. Βασίλειος.

Η ψαλμωδία αποβλέπει στη ένωση, συνάρμωση και ενότητα του λαού του Θεού μέσω της αγάπης. Συναρμονίζει το λαό του Θεού στη συμφωνία ενός χορού. Γράφει ο ιερός Πατέρας: «...το μέγιστον των αγαθών την αγάπην η ψαλμωδία παρέχεται, οιονεί σύνδεσμον τινά προς την συνωδίαν επινοήσασα, και εις ενός χορού συμφωνίαν τον λαόν συναρμόζουσα» .

Για να βρουν όμως εφαρμογή οι λόγοι του Μ. Βασιλείου χρειάζεται να κατεβούμε -κληρικοί, λαός και ιεροψάλτες- από το θρόνο της ατομικότητας και του εγωισμού και εν ταπεινώσει να «ποιήσωμεν εαυτούς στρογγύλους» σύμφωνα με τη Φιλοκαλία. Να έχουμε ήθος όπως τα γλυκώχα γυρίσματα της βυζαντινής μουσικής, που μοιάζουν με τους κουμπέδες και τους στρογγυλούς θόλους των εκκλησιών μας.

3. Ο όσιος Παΐσιος για «τα γλυκώχα γυρίσματα»

Γράφει εύστοχα ο όσιος Παΐσιος ο Αγιορείτης: «Και τι γλυκά γυρίσματα έχει η βυζαντινή μουσική!... άλλα λεπτά σαν το αηδόνι, άλλα σαν απαλό κυματάκι, άλλα δίνουν μια μεγαλοπρέπεια. Όλα αποδίδουν, τονίζουν τα θεία νοήματα. Όμως σπάνια να ακούσης αυτά τα όμορφα γυρίσματα. Οι περισσότεροι που ψέλνουν τα λένε λειψά, κουτσουρεμένα, καλουπωμένα. Αφήνουν κενά, τρύπες! Και το κυριώτερο, τα λένε χωρίς τόνο. Απορώ· δεν έχουν οξείες τα βιβλία τους; ... Όλα τα πάνε ίσια, λες και πέρασε οδοστρωτήρας και τα ισοπέδωσε όλα! «πα-νη-ζω, πα-νη-ζω», πανίζουν-πανίζουν το φούρνο και ψωμί δε βγάζουν! Άλλοι πάλι τονίζουν όλα δυνατά, ... όλα καρφωτά, και νομίζεις ότι χτυπούν καρφιά με το σκεπάρνι».

Και συνεχίζει ο όσιος Παΐσιος αναφερόμενος στους σύγχρονους ψάλτες: Ναι,

αλήθεια ψάλλουν, «η τελείως άτονα η σκληρά! Δεν σε ξεσηκώνουν εσωτερικά· δε σε αλλοιώνουν. Ενώ πόσο γλυκιά είναι η καθαρή βυζαντινή μουσική! Ειρηνεύει, μαλακώνει την ψυχή. Η σωστή ψαλμωδία είναι ξεχείλισμα της εσωτερικής πνευματικής καταστάσεως. Είναι θεία ευφροσύνη... Όταν συμμετέχει κανείς σ' αυτό που ψάλλει, τότε αλλοιώνεται, με την καλή έννοια, και ο ίδιος και οι άλλοι που τον ακούνε».